

КУЛТУРА CULTURE

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА
INTERNATIONAL JOURNAL FOR CULTURAL RESEARCHES

4 / 2013

КУЛТУРА / CULTURE	год. III / year. III	бр. 4 / No. 4	стр. 1-240 / pp. 1-240	Скопје, 2013 / Skopje, 2013
-------------------	----------------------	---------------	------------------------	-----------------------------

КУЛТУРА / CULTURE
МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА
КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА
INTERNATIONAL JOURNAL FOR
CULTURAL RESEARCHES

Publisher

MI-AN Publishing

For the publisher

Dr. Misel Pavlovski

Editor in Chief

Dr. Loreta Georgievska - Jakovleva (Ss Cyril and
Methodius Univesity), Macedonia

Editorial

Dr. Cesar P. Dominguez (University of Santiago de
Compostela), Spain

Dr. Wolf Oshlis, Germany

Dr. Mishel Pavlovski (Ss Cyril and Methodius University),
Macedonia

Dr. Jola Shkulj (Institute of Slovenian Literature and
Literary Studies, Scientific Research Centre of the
Slovenian Academy of Sciences and Arts), Slovenia

Dr. Richard Tardanico (Florida International University),
USA

Language editors and rewiew

Benjamin Keatinge

Bela Gligorova

Print:

Akademski pecat, Skopje

Number of copies printed

500 sample

ISSN 1857-7717

<http://www.cultcenter.net/journal.html>
editor@cultcenter.net

**The publication is supported by the
Ministry of Culture of Republic of Macedonia**

КУЛТУРА / CULTURE
МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА
КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА
INTERNATIONAL JOURNAL FOR
CULTURAL RESEARCHES

Издавач

Книгоиздателство МИ-АН

За издавачот

д-р Мишел Павловски

Главен и одговорен уредник

д-р Лорета Георгиевска - Јаковлева

Редакција

д-р Цесар Домингез, Шпанија

д-р Волф Ошлис, Германија

д-р Мишел Павловски, Македонија

д-р Јола Шкуљ, Словенија

д-р Ричард Тарданико, САД

Лектура и рецензија

Бенџамин Китинг

Бела Глигорова

Печати:

Академски печат, Скопје

Тираж

500 примероци

ISSN 1857-7717

http://www.cultcenter.net/journal_mk.html
editor@cultcenter.net

**Изданието е поддржано од
Министерството за култура на РМ**

Sandra Cisneros's <i>The House on Mango Street</i> : (Collective) Memory Resonating from "the Barrio"	195
<i>Jelena Nikodinoska</i>	
Балканскиот менталитет и елементите на традицијата	203
<i>Луси Караниколова</i>	
Memory of Power Transformed	211
<i>Kalina Maleska</i>	
Ретките лексеми од семантичкото поле „воена лексика“ во македонските црковнословенски ракописи	221
<i>Катица Трајкова</i>	
Јазичните политики и јазичното планирање во РМ – законските регулативи сврзани со јазиците во РМ	227
<i>Симона Груевска-Маџоска</i>	
Култура и јазик	237
<i>Даринка Маролова, Јане Јованов, Костадин Голаков</i>	

Маролова, Даринка; Јованов, Јане; Голаков, Костадин (2013) *Култура и јазик*. Годишна конференција 2012 „Културна меморија“ 5-7 септември 2013, Скопје. Центар за култура и културолошки студии (ЦККС) и Балканска мрежа за култура и културолошки студии (БМККС)

(5-7.09.2013)

**Прва годишна меѓународна конференција „Културна меморија“ ,
организатор: Центар за култура и културолошки студии, Скопје, 05.09.-07.09.2013**

Автори: Маролова Даринка, Јованов Јане, Голаков Костадин

Апстракт

Јазикот е значајно средство со социјален карактер за комуникација меѓу луѓето, а комуникацијата се одвива секогаш во одредена ситуација, т.н. комуникациска ситуација. Во таа ситуација учесниците, поточно комуникаторите егзистираат реално и се социјализираат со текот на времето. При социјализирањето ја запознаваат реалноста на ист начин како и другите припадници на истата заедница. Тие го категоризираат, означуваат и пренесуваат надворешниот свет преку јазикот. Со други зборови, учат како да ја прифаќаат надворешната средина преку јазикот и да се однесуваат во соодветната комуникациска ситуација според правилата на таа заедница. На тој начин преку јазикот луѓето го интерпретираат надворешниот свет на сопствен начин, односно влијаат врз неговото креирање. Освен за да го означи надворешниот свет, јазикот, преку начинот на зборување влијае и врз начинот на размислување и заземање ставови, врз начинот на социјално дејствување и вреднување и сл. Друга функција на јазикот е да ја презентира индивидуата како социјално битие. Со помош на јазикот (заедно со невербалните и паравербалните средства), таа дава информации за себе, за своите мисли, чувства, ставови, доживувања итн. Преку јазикот се идентифицираат и социјалните групи како културни заедници. Ова е можеби и една од најрепрезентативните особини на јазикот, затоа што јазикот се јавува како диференцијална категорија. Со други зборови јазикот се одразува на секој можен начин врз човечкиот живот, било индивидуално, или како дел од поголемата заедница т.е. култура.

Иако можеби не е лесно за препознавање, но сепак и културата е вкотвена во јазикот. Голем број на лексички и граматички изрази, начини и содржини на

комуницирање се специфични за една културна заедница а непознати, или подобро кажано неприродни за друга.

Токму за овој сооднос меѓу јазикот и културата ќе стане збор во оваа научна статија, која ја пишуваме со цел да обелодениме некои факти за присуството на јазикот во културата, но и обратно за културата во јазикот.

Култура и јазик

Одредувањето на значењето на поимот 'култура' не е лесна работа. До сега се обидувале многу научници, и тоа од различни области: културологија, социологија, антропологија, културна семиотика и сл., да дојдат до решение. Секој од научниците го разгледува овој поим од за себе релевантен аспект. Но до конечна дефиниција може да се дојде само со интердисциплинарен пристап.

Појавата на поимот 'colere' е за прв пат е регистрирана во 17 век. Овој поим означувал 'негува' (сп. Асман 2006: 9). Негата првобитно се однесувала на земјата (и самиот денешен збор 'агрикултура' потсеќа на тоа), за да потоа ја опфати и негата на телото воопшто. Во меѓувреме зборот 'култура' се среќава како дел од некои синтагми како: култура на забава, култура на облекување, култура на спортување итн. кои означуваат човечки активности што се проследуваат систематски.

Зборот 'култура' сè почесто се употребува во литературата за да значи некоја заедница, која се карактеризира со мноштво на норми, конвенции и мислења, кои влијаат врз однесувањето на припадниците на заедницата. Но ваквите дефиниции не ги вклучуваат и материјалните човечки достигнувања (романи, театарски претстави, уметнички слики и сл.). За таа цел Фишер (2006:181) ја проширува дефиницијата и под култура подразбира „пренесени или стекнати модели на однесување, духовни и материјални достигнувања и животни околности на една заедница од луѓе (по правило настанати во минатото)“ (превод Д.М.). Последното значи дека културата се гради низ многу години, па дури и векови. Таа се гради во сооднос со географските, природните, историските и политичките услови. Таквите услови, пак, влијаат и врз развитокот на јазиците, менталитетите, уметноста итн. Па во таа смисла се говори за македонска, германска, француска, кинеска култура, кои се базираат на принципот на ограничување

(сп. Асман 2006:9). Наспрема тоа Норд (1993:20) смета дека не мора задолжително да биде поврзана културата со географските, јазичните па дури ни државните ентитети, и дека тие не се строго разграничени, туку се поклопуваат на одредени места и имаат „неостри рабови“. Значи културата не е „строго ограничена единица, туку се конституира од спротивната поставеност на различните начини на однесување“ (Норд 1993: 278) (превод Д.М.).

Сите дефиниции се надополнуваат едни со други, иако заземаат различни аспекти. Заедничко за сите е што концептот на културата претставува мноштво од знаења, познавања и перцепции; материјални предмети и духовни вредности, кои постојано се негуваат и развиваат. Со други зборови култура е сè што е досега создадено од човекот и што го одвојува човекот од дивината и го прави да биде човек (сп. Асман 2006:11).

Во тесна врска со културата се разгледува и културната специфика. Под културна специфика се подразбираат објекти или апстракти, кои се длабоко всадени во една култура и предизвикуваат одредени претстави кај нејзините припадници, а кои се непознати за претставниците на другите култури и кај нив предизвикуваат поинакви претстави. Тие се јавуваат во сите животни полиња и го карактеризираат начинот на живеење на луѓето. Овде се вбројуваат предмети како храна, облека, музички инструменти, алатки итн. потоа дејствија, концепти, системи, гледишта, навики, традиции, институции, титули, хумор, табу итн. Норд (1993:22) ги смета за културноспецифични „сите форми на (јазично и нејазично) делување и однесување, кои се различни отколку во другите заедници, и се во сооднос со нормите, конвенциите и мислењата што владеат во таа заедница“ (превод Д.М.)

Културните специфики се релативни и стануваат видливи само во споредба со други култури, иако мора да се признае дека постојат и такви културни специфики кои се присутни во повеќе култури, но во споредба со трета делуваат несокојдневно, чудно. Па оттука и јазикот функционира како културна специфика бидејќи и тој е систем, цврсто вкотвен во една култура, кој го карактеризира специфичниот начин на живеење на членовите на една заедница и почива на нормите и конвенциите, кои се повеќе или помалку различни отколку во другите заедници и се развива со векови и во сооднос со надворешните услови. Па оттука и им звучи непознато, чудно на говорителите на другите јазици.

Јазикот е значајно средство со социјален карактер за комуникација меѓу луѓето, а комуникацијата се одвива секогаш во одредена ситуација, т.н. комуникациска ситуација. Во таа ситуација учесниците, поточно комуникаторите егзистираат реално и се социјализираат со текот на времето. При социјализирањето ја запознаваат реалноста на ист начин како и другите припадници на истата заедница. Тие го категоризираат, означуваат и пренесуваат надворешниот свет преку јазикот. Со други зборови, учат како да ја прифаќаат надворешната средина преку јазикот и да се однесуваат во соодветната комуникациска ситуација според правилата на таа заедница. На тој начин преку јазикот луѓето го интерпретираат надворешниот свет на сопствен начин, односно влијаат врз неговото креирање. Освен за да го означи надворешниот свет, јазикот, преку начинот на зборување влијае и врз начинот на размислување, односно врз начинот на социјално дејствување и вреднување. Друга функција на јазикот е да го презентира поединецот како социјално битие со сопствени особености, чувства, претстави, начини на размислување и однесување, ставови итн. Цицеро рекол: “зборувај за да можам да те видам!” Зад оваа мисла се крие идејата дека сè додека е човекот нем, останува невидлив, и покрај визуелната присутност. (сп. Асман 2006:47) Со помош на јазикот (заедно со невербалните и паравербалните средства), тој дава информации за себе, за своите мисли, чувства, ставови, доживувања итн. Преку јазикот се идентификуваат и социјалните групи како културни заедници. Диференцијалноста како категорија е можеби и една од најрепрезентативните особини на јазикот. Неговите говорители го осознаваат светот со помош на јазикот, и тоа на истиот начин како и другите членови на истата заедница. Тие ги категоризираат и означуваат појавите на надворешниот свет и им даваат сопствени интерпретации. За таа цел тие користат специфичен вокабулар за секој за нив релевантен предмет појава, дејство, релација и сл.

И релевантноста е поврзана со културата, затоа што постојат предмети и дејствија од реалноста, кои за една култура се чинат дека се поважни отколку за друга, па логично е овие предмети и дејствија да бидат именувани дури и со повеќе лексички средства. Така Ескимите имаат повеќе различни називи за различните видови на снег. Некои од овие видови на снег ги има веројатно и во други земјени предели, но во свеста на најголемиот број останати жители на земјата снегот е само една форма на врнеж, која се состои од мали и меки водени кристали. И обратно, т.е. ако некои предмети и дејствија се неважни за една култура, нема потреба да бидат

вербализирани. На тој начин настануваат реалиите кои создаваат вистински празници (сп. Колер 2004:232) во лексичките системи на другите јазици.

Со други зборови јазикот се одразува на секој можен начин врз човечкиот живот, било индивидуално, или како дел од поголемата заедница т.е. култура.

Од сето горенаведено можеме да заклучиме, дека јазикот претставува културна специфика, која ги прави претставниците на таа култура да се разликуваат од претставниците на другите култури. Но ајде да се запрашаме што е со обратниот сооднос, т.е. дали и културата е дел од јазикот. Ако направиме споредба меѓу начинот на обраќање во македонскиот и во германскиот јазик, ќе заклучиме дека во германскиот јазик доминира учтивоста, персирањето во јазикот. Со други зборови на германски скоро без исклучок при обраќање кон непознати лица се користи формата Вие, додека пак во македонскиот само кон претпоставени, угледни и постари личности и тоа во официјални разговори. Но и тогаш не по секоја цена. На телевизија често ќе слушнеме како некој новинар го интервјуира политичарот и му се обраќа со 'ти'. Додека пак мора да признаеме дека во некои рурални области во Македонија, или во некои социјални кругови постои само обраќање со 'ти'. А да не зборуваме за големиот број културноспецифични лексеми. Во македонскиот јазик такви се: *носија, налани, Илинден, Тешкото, баница* и многу други. Сите тие именуваат физички и духовни ентитети кои се специфични само за македонската култура. Значи, со ова докажуваме дека културата е вкотвена во самиот јазик.

Да се одговори на прашањето дали прво настанал јазикот или културата е толку едноставно, колку да се одговори на прашањето дали прво настанала кокошката или јајцето.

Литература:

Assmann, A. (2006) Einführung in die Kulturwissenschaft. Grundbegriffe, Themen, Fragestellungen. Berlin, Erich Schmidt

Bühler, K. (1982) Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache. Stuttgart & New York, Fischer

Fischer, M.B. (2006) Konrad und der Gurkenkönig jenseits der Pyrenäen - Christine Nöstlinger auf Spanisch und Katalanisch. Frankfurt am Main, Peter Lang

Koller, W. (2004) Der Begriff der Äquivalenz in der Übersetzungswissenschaft. In: Kittel, H. et al. (Hrsg.): Übersetzung Translation Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung. Berlin & New York, de Gruyter 343-354

Maletzke, G. (1996) Interkulturelle Kommunikation. Zur Interaktion zwischen Menschen verschiedener Kulturen. Opladen, VS

Nord, Ch. (1993) Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften. Tübingen & Basel, Franke

Rao, N. (1989) Verstehen einer fremden Kultur. In: Matusche, P. (Hrsg.): Wie verstehen wir Fremdes? Aspekte zur Klärung von Verstehensprozessen. Dokumentation eines Werkstattgesprächs des Goethe-Instituts München vom 24.-26. November 1988. München, Goethe-Institut 110-121

Snell-Hornby, M. (1994) Übersetzen, Sprache, Kultur. In Snell-Hornby, M. (Hrsg.): Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis. Tübingen & Basel, Francke 9-29